

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آمایش سرزمینی

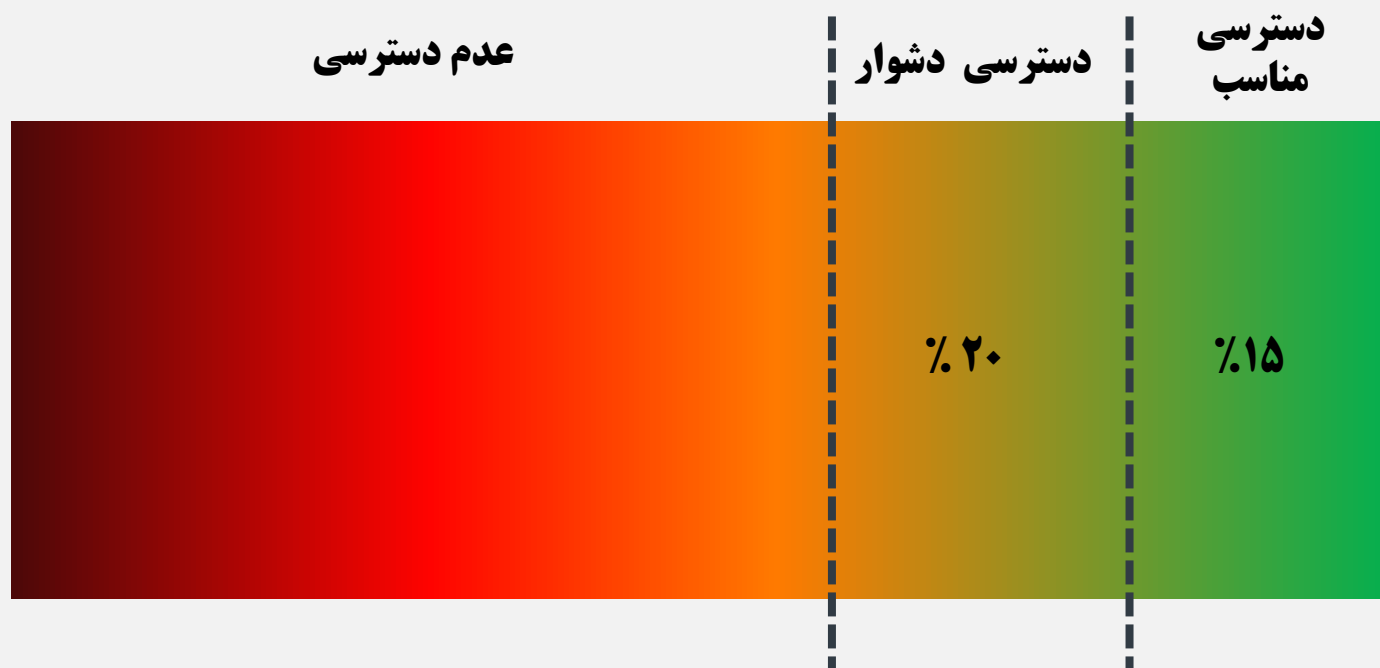
کتابخانه‌های عمومی ایران

سیامک محبوب

۱۴۰۰/۰۹/۰۷

۱- همه مردم ایران به کتابخانه عمومی دسترسی ندارند.

برآورد اولیه وضعیت دسترسی مردم به کتابخانه عمومی

واقعیت‌ها:

۱

سندروم پارک شفق!

اداره‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی، متعدد و در تعارض منافع هستند.

۱- نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

۲- شهرداری‌ها

۳- کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

۴- کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد

۵- آستان قدس رضوی

۶- کتابخانه‌های موردی

واقعیت‌ها:

۲

مفهوم عملیاتی توافق‌شده‌ای درباره کتابخانه عمومی وجود نداشت.

واقعیت‌ها:

۳

آمار، تعداد کتابخانه‌های عمومی در کشور از ۱۵۰۰ تا ۷۰.۰۰۰ متغیر بود.

تا آنجا که برخی سیاست‌گذارها و تصمیم‌گیرها توسعه فیزیکی کتابخانه عمومی را کافی می‌دانستند.

خدمات و برنامه‌های کتابخانه‌های عمومی با نیازهای بومی و محلی تناسب ندارد.

فقدان اطلاعات مناسب از محدوده‌های خدمت کتابخانه‌های عمومی که موجب استفاده نامناسب و ناکارآمد از امکانات، فضا، منابع انسانی و ... می‌شود.

واقعیت‌ها:

۴

فقدان واحد برنامه‌ریزی زیرشهری (نظیر محله) متناسب با
نیازهای کتابخانه عمومی در کشور.

مفهوم محله

مفهوم legal district area

واقعیت‌ها:

۵

واقعیت‌ها:

۶

وجود روستاهای کوچک، کم‌جمعیت، به صورت پراکنده با فراوانی زیاد

- خانه
- سیاستگذاری
- طرح مأموریت کتابخانه من
- استانداردها
- آمایش سرزمینی
- نظام جامع آمار
- رویدادها
- چند رسانه‌ای
- اخبار
- انباری با ما
- Q

nppl.ir

راختنآ

- مراکز محلی
- محدوده های آبی
- محدوده خدمت کتابخانه موجود

استان مرچوبه

آمایش سرزمینی کتابخانه‌های عمومی چیست؟

- 1 دستورالعمل تعیین مجموعه خدمات
- 2 دستورالعمل مکانیابی
- 3 دستورالعمل توزیع خدمات و برنامه‌ها

آمایش سرزمینی به معنی توزیع منطقی و هماهنگ مراکز و خدمات جغرافیایی کلیه فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تفریحی در پهنه سرزمین است. به کلیت آن و با توجه به طبیعت و انسانی است. مفهوم آمایش سرزمینی در کشور ما مفهوم آبروی نیست و حدود ۳۰ سال است که این مفهوم در کشور مطرح شده و کتابخانه‌های عمومی در این زمینه وجود دارد. ولی در حوزه کتابخانه‌های عمومی برای اولین بار است که از سوی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، مطرح شده است.

مشتری به خدمات در سائونگه امور از شهری و روستایی، به عنوان یکی از مهم ترین شاخص ها در سائونگه سرزمینی مطرح است. این خدمات و مراکز خدماتی را سائونگه فرد، سائونگه زکری به نوع خدمت دارد. خدماتی که باستانی به نیاز روزافز شهرت پاسخ دهد و با خدماتی که نیازهای معنایی و حس برآورد قرار را برآورد می کند. کتابخانه ها به عنوان یکی از مشخص خدمات فرهنگی از این دسته خدمات هستند که شهرت‌ها می تواند در سطوح محلی، ناحیه، منطقه و شهر، با تفاوت در نوع خدمت ارائه دهد. از آن برخوردار باشد باز بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های عمومی، مشخص نمودن نقاط و محدودیت‌های برای ایجاد کتابخانه عمومی در آینده و توزیع خدمات کتابخانه‌ها در آنها از جمله اهداف طرح آمایش سرزمینی کتابخانه‌ها می باشد.

استان‌هایی که آمایش در آن اجرا شده است

- 1 استان تهران
- 2 استان خراسان رضوی
- 3 استان گلستان
- 4 استان آذربایجان شرقی
- 5 استان اذربایجان غربی
- 6 استان خراسان جنوبی
- 7 استان قزوین
- 8 استان گیلان
- 9 استان اردبیل

استان‌هایی که سند آمایش در آن‌ها حال تدوین است

- 1 استان بوشهر
- 2 استان اصفهان
- 3 استان کردستان
- 4 استان لرستان
- 5 استان مرکزی
- 6 استان زنجان
- 7 استان سمنان
- 8 استان مازندران
- 9 استان قزوین

 nppl.ir/spatial-planning

فاز بندی پروژه

فاز ۰: پایلوت

تعیین معیارها و تدوین دستورالعمل تعیین محدوده خدمت

فاز ۱: اجرا و ارتقاء دستورالعمل محدوده خدمت

پیاده‌سازی دستورالعمل محدوده خدمت در تمام استان‌ها

فاز ۲: تدوین دستورالعمل توزیع خدمات و برنامه‌ها

فاز ۳: پیاده‌سازی دستورالعمل خدمات و برنامه‌ها

شاخص دسترسی

بر اساس پژوهش‌ها فاصله مناسب استفاده از کتابخانه عمومی ۱.۵ تا ۲ کیلومتر است (۲۰ دقیقه پیاده‌روی).

معیارها

۱. دسترسی مناسب

بر اساس شاخص دسترسی و ویژگی‌های جغرافیایی ایران، دو نوع محدوده خدمت برای هر کتابخانه تعریف شد:

۱- محدوده خدمت برای کتابخانه‌های شهری:

۱.۵ تا ۲ کیلومتر یا ۲۰ دقیقه پیاده‌روی

۲- محدوده خدمت کتابخانه‌های روستایی:

دهستان

محل کتابخانه به ترتیب اولویت:

اول: آبادی بالای ۱۰ هزار نفر جمعیت؛

دوم: مرکز دهستان در صورتی که جمعیت بالای ۱۵۰۰ نفر داشته باشد؛

سوم: روستای بالای ۱۵۰۰ نفر جمعیت؛

چهارم: مرکز دهستان.

معیارها

۲. محدوده خدمت

برای تدقیق مفهوم عملیاتی کتابخانه عمومی پیش از شروع آمایش، استاندارد پایه ۱ با عنوان «تعریف کتابخانه عمومی» تدوین شد.

معیارها

۳. تعریف عملیاتی کتابخانه عمومی

یک فضا کتابخانه عمومی محسوب می‌شود اگر و فقط اگر:

۱- همه مردم بدون استثنا به آن دسترسی داشته باشند

۲- یک نظام سازماندهی داشته باشد.

۳- حداقل ۲۰۰ مترمربع زیربنا داشته باشد.

۴- حداقل ۲۵۰۰ عنوان منبع داشته باشد.

۵- حداقل ۶ ساعت در روز و ۵ روز در هفته خدمت ارائه کند.

۶- خدمات توسط کتابدار آموزش‌دیده ارائه شود.

هر فضایی (که همه مشخصه‌ها را نداشته باشد) ترکیبی از مشخصه‌های ۱ و ۲ با چند مشخصه دیگر را داشته باشد «پیشخان خدمات کتابخانه عمومی» شناخته می‌شود.

بر اساس پژوهش‌ها و مستندات آستانه جمعیت ایجاد یک کتابخانه ۲۵۰۰ نفر در تعیین شد. به عبارتی دیگر هر محدوده خدمت که بیش از ۲۵۰۰ نفر جمعیت دارد ایجاد یک کتابخانه عمومی است.

جمعیت‌های زیر ۲۵۰۰ نفر با «پیشخان خدمات کتابخانه عمومی» نظیر کتابخانه سیار، پیشخان ثابت، مجموعه‌های امانی و ... پوشش داده می‌شوند.

معیارها

۴. آستانه جمعیت

معیارها

۵. سرانه زیربنا

بر اساس سند چشم‌انداز، سرانه زیربنای مطلوب ۸ مترمربع برای ۱۰۰ نفر است.

در آمایش برای شهرها حداقل ۳ مترمربع به ازای ۱۰۰ نفر و در روستاها ۸ مترمربع به ازای ۱۰۰ نفر در نظر گرفته شد (تا حداقلها ایجاد شود)

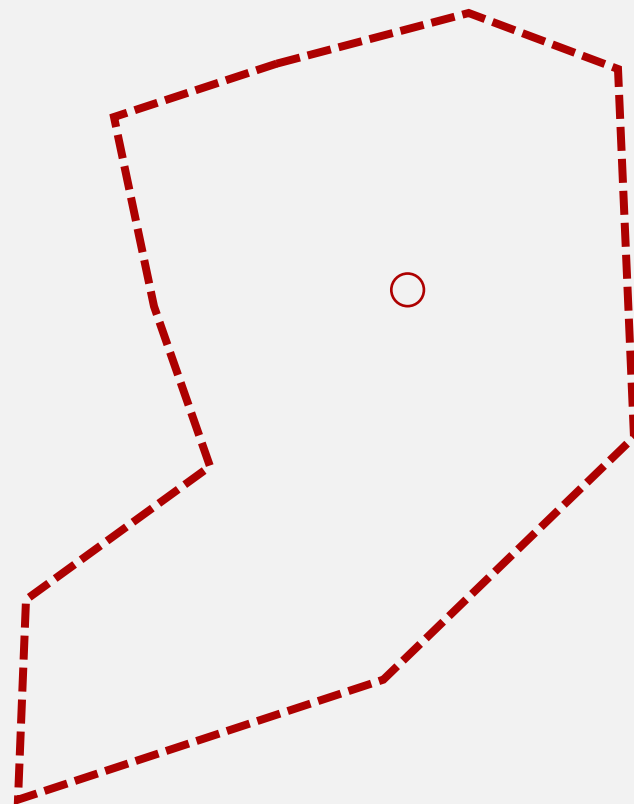
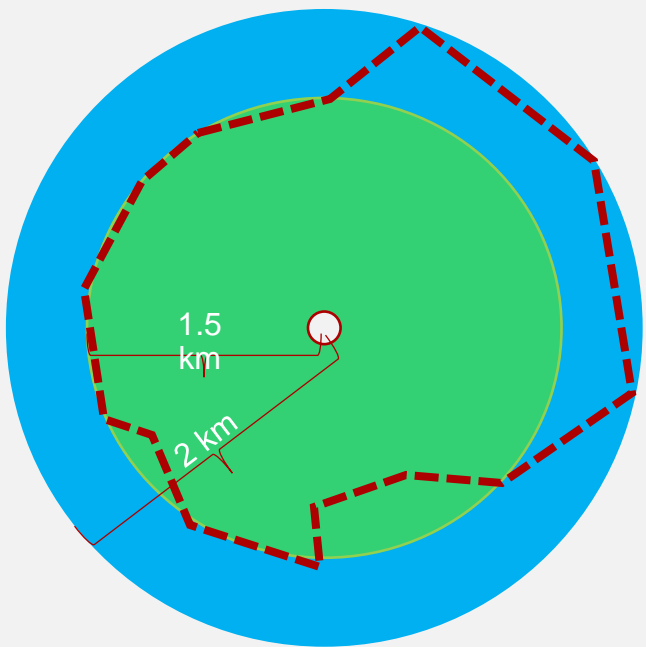
برای تکمیل این بخش از آمایش، همزمان با پیاده‌سازی در استان‌ها، استاندارد «تخصیص فضاهای کتابخانه عمومی» تدوین شد.

تعیین محدوده خدمت با استفاده از شبکه راهها یا بافر

بافر

شبکه راهها

پیاده‌سازی

تعیین محدوده‌های خدمت
کتابخانه‌های موجود:
شهر ۱

ترکیب و تثبیت محدوده‌ها

الف) قرار گرفتن یک کتابخانه در محدوده خدمت کتابخانه دیگر

محدوده خدمت ترکیب شده الف و ب

پیاده‌سازی

تعیین محدوده‌های خدمت
کتابخانه‌های موجود:
شهر ۲

ترکیب و تثبیت محدوده‌ها

ب) کتابخانه‌ها بیرون از محدوده خدمت هم قرار دارند در این صورت:

اگر جمعیت ساکن در محل اشتراک دو محدوده خدمت، بیش از ۵۰ درصد مجموع جمعیت دو محدوده باشد یا فضای اشتراکی محدوده خدمت دو کتابخانه از ۶۶ درصد کل مساحت بیشتر شود؛ دو محدوده خدمت با هم ترکیب می‌شود و کتابخانه‌هایی که در آن محدوده قرار دارند، بخشی از یک منظومه کتابخانه‌ای محسوب می‌شوند.

پیاده‌سازی

تعیین محدوده‌های خدمت
کتابخانه‌های موجود:
شهر ۲

ترکیب و تثبیت محدوده‌ها

ب) کتابخانه‌ها بیرون از محدوده خدمت هم قرار دارند در این صورت:

اگر جمعیت ساکن در محل اشتراک دو محدوده خدمت، کمتر از ۵۰ درصد مجموع جمعیت دو محدوده باشد و فضای اشتراکی محدوده خدمت دو کتابخانه، کمتر از ۶۶ درصد کل مساحت باشد، دو محدوده خدمت از هم جدا می‌شوند. تعیین‌کننده این مرزها می‌تواند مواردی از این دست باشد: مرزهای طبیعی، محدوده‌های محله‌ها، خیابان‌های اصلی.

پیاده‌سازی

تعیین محدوده‌های خدمت کتابخانه‌های موجود: شهر ۲

محاسبات

پس از مشخص شدن محدوده خدمت، ویژگی‌های جمعیتی بر اساس بلوک‌های جمعیتی استخراج و سرانه زیربنا و سایر محاسبات انجام می‌شود.

پس از انجام آمایش یا اضافه شدن لایه‌های جدید به سیستم آمایش، مشخصات محدوده دائماً برای کتابخانه روزآمد می‌شود و کتابخانه بر اساس این داده‌ها و «دستورالعمل توزیع خدمات در کتابخانه‌های عمومی» فعالیت‌های خود را سامان می‌دهد.

پیاده‌سازی

**تعیین محدوده‌های خدمت
کتابخانه‌های موجود:
شهر ۳**

پس از تعیین و تثبیت محدوده‌های خدمت، چندین کتابخانه و پیشخان در یک محدوده قرار می‌گیرند. با توجه به اینکه عملکرد این کتابخانه‌ها می‌تواند هماهنگ باهم باشد، «دستورالعمل فعالیت منظومه‌های کتابخانه‌ای» شیوه تعامل این کتابخانه‌ها را مشخص می‌کند.

مفهوم جدید: منظومه کتابخانه‌ای

پیاده‌سازی

تعیین محدوده‌های خدمت کتابخانه‌های آینده: شهر ۱

- ۱- ابتدا محدوده‌های خدمت کتابخانه موجود با تدقیق مرز، بر روی بلوک‌های شهری قرار گرفته و بلوک‌های شهری همپوشان با محدوده‌های خدمت موجود، از نقشه حذف خواهند شد؛
- ۲- محدوده‌های باقی‌مانده بخش‌هایی هستند که فاقد دسترسی به کتابخانه هستند؛ این فضاها ممکن است شامل یک محله، بخشی از محله و حتی چند بلوک از کل یک محله باشد؛
- ۳- با روی هم گذاری لایه محلات شهری و یا تقسیم‌بندی مورد عمل در شهر، محلات فاقد همپوشانی و درصد پوشش و عدم پوشش هر محله مشخص شود؛
- ۴- برای محلات بر اساس درصد پوشش جمعیت (۲۵ درصد فاقد پوشش و بالاتر) در مرکز محله یک محدوده خدمت ایجاد گردد؛
- ۵- محدوده‌های خدمت به دست آمده بررسی و محدوده‌هایی که می‌تواند با همدیگر و یا با کتابخانه‌های موجود همپوشانی داشته باشند مشخص شوند؛
- ۶- محدوده‌های فرضی، تثبیت می‌شوند و پهنه‌های با جمعیت بالای ۲۵۰۰ نفر محدوده‌های آینده را شکل می‌دهند.

پیاده‌سازی

تعیین محدوده‌های خدمت کتابخانه‌های آینده: شهر ۲

اولویت‌گذاری محدوده‌های آینده برای توسعه کتابخانه‌ها:

- فاصله هر محدوده خدمت برای کتابخانه فرضی (مرکز محله) با کتابخانه‌های موجود به دست آید و سپس با در نظر گرفتن متغیر جمعیت و فاصله اولویت هر کتابخانه را مشخص کرد
- این کار می‌تواند از طریق استانداردسازی این دو متغیر انجام شود. سپس به صورت خطی آن‌ها را باهم جمع کرده و مقدار نهایی آن‌ها به عنوان شاخص نهایی در اولویت هر کتابخانه را بکار گرفته شود (در اینجا استانداردسازی از طریق مدل فازی پیشنهاد می‌شود).

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - x_j^{\min}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}}$$

مدیریت پروژه

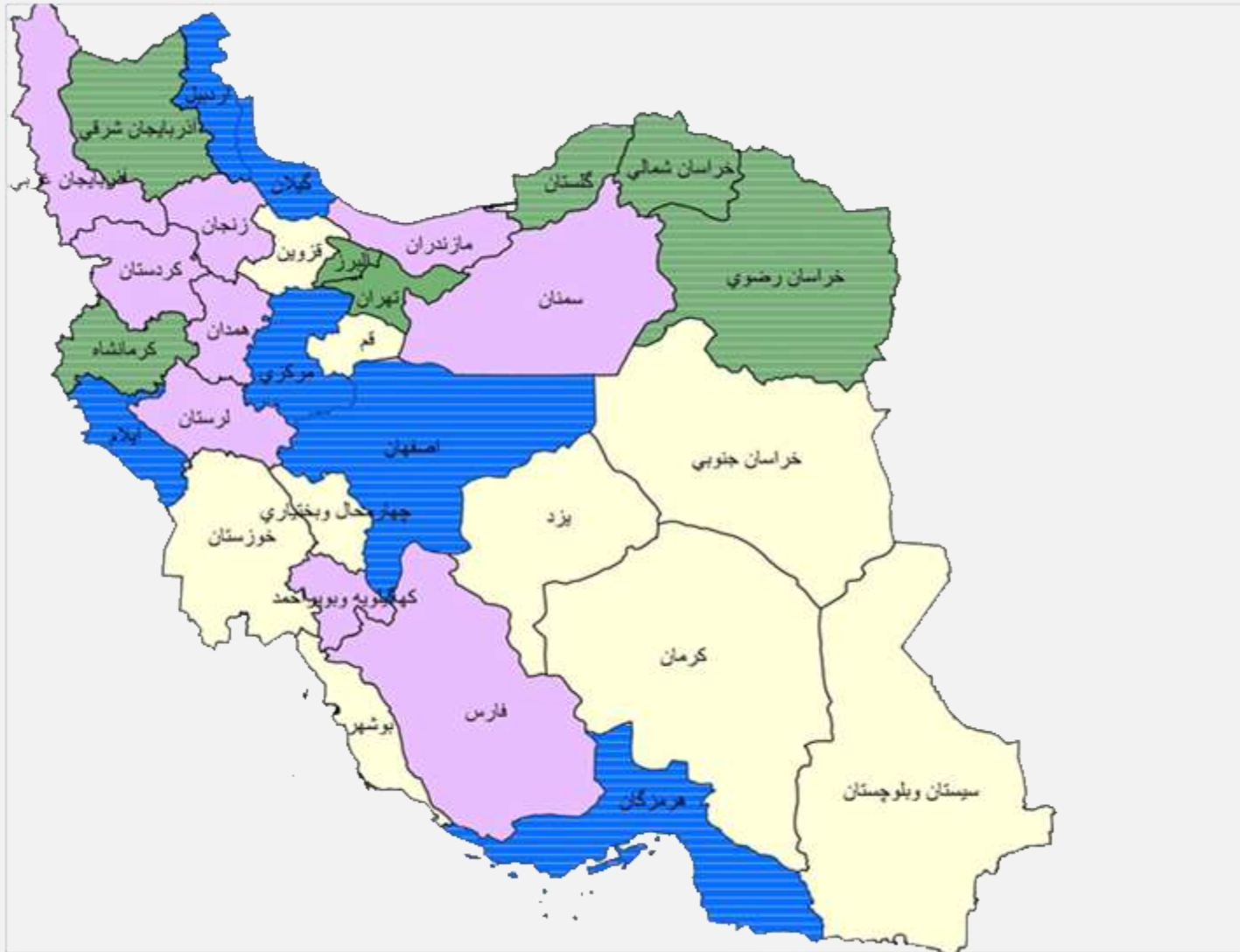
دانشکده جغرافیا

تهیه دستورالعمل
تعیین محدوده‌های خدمت

(سال ۱۳۹۶)

مدیریت پروژه

سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

دانشکده جغرافیا

هانشگاه آزاد

دانشگاه تربیت مدرس

دانشگاه گیلان

دانشگاه هرمزگان

با تشکر از همراهی شما

Siamak Mahboub سیامک محبوب

Siamak.mahboub@gmail.com

@siamak_mahboub